

УДК 347.952

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.41.225574>

С. В. Ромашкін, канд. юрид. наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра конституційного права та правосуддя
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна
e-mail: romashkinsv@ukr.net

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРИВАТНОГО ВИКОНАВЦЯ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ СУДУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто питання реформи примусового виконання рішень суду, підвищення ефективності процесу виконання рішень суду, а також впровадження діяльності приватного виконавця. Висвітлено особливості роботи приватного виконавця відносно його мотивації, обмеження видів виконавчих документів, які можуть виконувати приватні виконавці та ін. Наголошено, що необхідно здійснити відповідні зміни, зокрема реорганізацію системи виконання рішень суду та підвищення ефективності виконавчого провадження в Україні.

Ключові слова: приватні виконавці, примусове виконання, рішення суду, державна виконавча служба.

Постановка проблеми. Україна має проблеми із виконанням рішень суду. Невтішну статистику про низькі показники такого виконання часто наводять як профільне Міністерство юстиції України, так і численні експертні організації. Таке становище має свої наслідки як для звичайних громадян, так і для бізнесу (йдеться як про реалізацію права на правосуддя та можливість захищати свої права у судах, так і про захист прав інвесторів та ін.). Виконання рішення суду або виконавче провадження є завершальним етапом судового провадження. Так, якщо судові рішення не виконуються, збитків зазнають не тільки кредитори, а й сам судовий процес втрачає сенс. Щоб це якось виправити та покращити ефективність процесу виконання рішень суду, а також зменшити навантаження на державних виконавців в Україні було впроваджено і діяльність приватного виконавця.

Україна наблизилася не тільки до серйозних реформ у судовій системі, але й і важливого факту довіри до судів – виконання рішень суду. Як зазначають фахівці, якщо проаналізувати теперішній стан правосуддя в Україні, то у органах виконання рішень суду є істотні проблеми, такі, як максимально низька частка фактичного виконання рішень суду; відсутність ефективної системи відповідної мотивації державних виконавців; системні недоліки щодо взаємодії державних виконавців з іншими державними та недержавними установами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє вказати, що запропонована тема не є достатньо розробленою, хоча й теоретичні засади не нові для правознавства. Але сучасна дійсність потребує нового осмислення питань примусового виконання рішень суду. Різноманітні аспекти примусового виконання рішень суду були предметом дослідження таких вчених як: Н. Ю. Голубєва, К. В. Гусаров, І. Жаботинський, Є. Желтухін, О. Купер, М. Л. Мазур, М. Є. Черемиська, К. І. Чижмарь, О. Шевченко, М. М. Ясинка та ін.

Метою статті є розробка та аналіз реформи системи органів примусового виконання рішень суду, підвищення ефективності процесу виконання рішень суду, а також впровадження діяльності приватного виконавця.

Виклад основного матеріалу. Реформа системи органів примусового виконання рішень суду, є нагальною та довгоочікуваною. Мабуть, можна обмежитись і тим, що внести деякі зміни та доповнення до законів про виконавче провадження, збільшити на 20 % заробітну плату державним виконавцям, на такий самий процент збільшити їх кількість та заявити про те, що реформа ДВС відбулася. Таке «реформування» вже декілька разів проводилось за час існування державної виконавчої служби та до будь-якого покращення у цьому напрямку не призводили.

Такий інститут діє в багатьох країнах Східної та Західної Європи та деяких пострадянських країнах. На його ефективність вказує те, що жодна з країн, яка перейшла на приватну форму виконання, або запровадила її як альтернативу державним судовим виконавцям, до старої системи не повернулась [1].

У республіці Сербія, що як і Україна належить до посткомуністичних країн, була така ж сама ситуація. На початку створення органів приватної виконавчої служби їм віддали повноваження щодо стягнення заборгованості з комунальних платєжів. Так впродовж півроку-року населення вже почало повертати заборгованість.

Основна причина несплати боргів не в тому, що люди не мають можливості платити. Вони просто не бажають це робити, бо знають, що ніхто не змусить їх повернути свої борги.

Існує велика різниця у мотивації державного і приватного виконавця. Державний виконавець отримує фіксовану зарплату, незалежно від того, скільки судових рішень він виконає. Тоді як у приватного розмір його заробітку напряму залежить від кількості виконаних рішень суду.

Наприклад, у Франції державна виконавча служба має чотири підрозділи, один з яких займається тільки поверненням державних позик, але показник його роботи досить низький.

Чому приватного виконавця часто залучають до виконання рішень? Тому що знають, що він зможе повернути заборгованість. Має для цього мотивацію. Він починає працювати близько 6 ранку і закінчує – о 21.00–21.30. Тоді як графік роботи державного виконавця може тривати часом з 9 до 16 [2].

За законом, рішення суду (ухвали, рішення, постанови, судові накази) можуть виконуватись як у добровільному так і у примусовому порядку. Якщо боржник відмовляється виконувати судові рішення добровільно, кредитуру необхідно звернутися до суду, який розглядав цю справу, із заявою про видачу відповідного виконавчого листа. Потім із цим виконавчим листом потрібно обрати, чи звернутися із заявою до державної виконавчої служби або приватного виконавця?

Важливо пам'ятати, що цей виконавчий лист може бути пред'явлений до примусового виконання протягом 3-х років. Якщо громадянин бажає звернутися до приватного виконавця, тоді він може знайти відповідного спеціаліста у Реєстрі приватних виконавців, який веде Міністерство юстиції України. Приватні виконавці працюють у відповідних виконавчих округах, якими є Автономна Республіка Крим, області, міста Київ чи Севастополь. Також важливо знати, що виконавчий документ пред'являється до виконання за місцем знаходження боржника чи його майна.

Приватні виконавці обмежені сумами, які вони можуть стягувати. Так, із початку 2018 року максимальна сума стягнення яку може прийняти приватний виконавець до свого провадження складає двадцять мільйонів гривень.

За законом, приватні виконавці отримують:

- 1) офіційну винагороду у розмірі 10 % від стягнутої суми (боргу, вартості майна) та/або
- 2) від двох (для фізичних осіб) до чотирьох (для юридичних осіб) мінімальних зарплат за рішеннями немайнового характеру,
- 3) а також можливості отримання додаткової винагороди, яка погоджується зі стягувачем.

Також передбачається сплата так званого авансового внеску у розмірі 2 % від суми стягнення. Приватний виконавець може укласти договір зі стягувачем, яким встановити розмір додаткової винагороди і порядок її сплати. Проте подібний договір може і не укладатись. У такому випадку додаткова винагорода не сплачується взагалі [3].

Для відкриття виконавчого провадження потрібно подати до приватного виконавця такі документи: заяву про примусове виконання судового рішення у письмовій формі, оригінал або дублікат виконавчого документа, квитанцію про сплату авансового внеску, крім випадків, якщо стягувач звільняється від сплати цього авансового внеску, документ, що

підтверджує повноваження свого представника (у випадку, коли заява подається представником стягувача), а також інші необхідні документи (у разі виконання рішення щодо конфіскації майна). На кожен поданий на примусове виконання виконавчий документ завжди подається окрема заява щодо примусового виконання рішення суду.

Відповідно ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження» передбачаються такі обмеження щодо категорій виконавчих документів, які виконують приватні виконавці. Для деяких людей це може стати певним сигналом, що не потрібно зв'язуватися з приватним виконавцем, адже потім може виявитися, що він не має права виконувати цей виконавчий документ. Таким чином буде втрачений будь який сенс та дорогоцінний час.

Незважаючи на те, що обмеження визначені аж в 11 пунктах, які на перший погляд можуть видатися значними, вони не є критичними для системи приватних виконавців. З усієї бази виконавчих документів, яка накопичилася в нашій державі, зовсім незначна частка тих, які підпадають під «мораторій» на виконання приватними виконавцями. Так, приватні виконавці не можуть виконувати рішення суду, де боржником є держава у майже всіх її видах, рішення адміністративних судів та рішення Європейського суду з прав людини, а також деякі категорії соціально-важливих рішень. Проте переважна більшість виконавчих документів в Україні – це документи про стягнення коштів з фізичних осіб та підприємництва, які приватні виконавці можуть виконувати. На сьогодні вони мають для цього достатній інструментарій.

Так, на виконавчих документах, де стороною є держава, потрібно зупинитися окремо. Приватні виконавці не можуть виконувати рішення суду, в яких боржником є держава, державні органи, Національний банк України, органи місцевого самоврядування, посадові особи, державні та комунальні підприємства (частка держави чи територіальної громади 25 % і більше), а також коли стягувачем є держава або державні органи. Однак коли рішення ухвалено на користь державних органів та комунальних підприємств, приватні виконавці мають право виконувати такі документи. Тому, саме на останньому хотілося б звернути увагу, адже на сьогодні кількість справ, відкритих приватними виконавцями за виконавчими документами на користь державних органів чи комунальних підприємств, є мінімальною. Виникала абсурдна позиція, оскільки держава, яка добре розуміє переваги співпраці з приватними виконавцями, з ними майже і не співпрацює...

Ст. 37 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», приватні виконавці несуть за свої рішення, дії чи бездіяльність та завдану третім особам шкоду цивільно-правову, адміністративну чи кримінальну відповідальність у порядку та обсягах, встановлених законом, а також дисциплінарну відповідальність у порядку, встановленому законом [4].

Певною мірою гарантами належного виконання приватними виконавцями своїх обов'язків є Міністерство юстиції України та Асоціація приватних виконавців України в особі Ради приватних виконавців України. Ці органи можуть проводити перевірки діяльності приватних виконавців та вносити до Дисциплінарної комісії подання про притягнення приватних виконавців до дисциплінарної відповідальності.

Останнім аргументом щодо добросовісності приватних виконавців може слугувати постійна підтримка професійної репутації. В юридичних кругах інформація розповсюджується з великою швидкістю. Коли неналежним чином відпрацювати тільки один виконавчий документ, то це стає відомо багатьом. Приватні виконавці добре розуміють, що у зв'язку з тим, що професія досить молода, до неї прикута велика увага суспільства. Недобросовісні дії лише одного приватного виконавця спричиняють негативні наслідки для всієї професії.

До того ж, приватний виконавець не має права відмовити у прийнятті виконавчого документа чи у продовженні виконання виконавчого документа, який вже було прийнято, коли стягувач не бажає укласти договір про додаткову винагороду.

Також, потрібно пам'ятати, для того щоб приватний виконавець міг розпочати виконавче провадження, стягувачу потрібно сплатити авансовий внесок. Практика вказує, що багато стягувачів на етапі пред'явлення виконавчого документа ставлять питання щодо подальшої долі авансового внеску. Відповідно до ст. 44 Закону України «Про виконавче

провадження», авансовий внесок не є доходом приватного виконавця. Він може бути спрямований виключно на витрати виконавчого провадження. У разі наявності у боржника коштів, достатніх для покриття витрат виконавчого провадження, вони покладаються на боржника. У такому випадку авансовий внесок повертається стягувачу в повному обсязі. У разі відсутності чи недостатності коштів у боржника для покриття таких витрат авансовий внесок повертається в сумі, що залишилася. Перелік витрат виконавчого провадження є вичерпним і встановлюється Наказом Міністерства юстиції України від 29.09.2016 р. № 2830/5 «Про встановлення видів та розмірів витрат виконавчого провадження» [5].

Реформа виконавчого провадження не викликає захвату у тієї частини громадян, які є боржниками. Реформа непопулярна як серед громадян-позичальників за валютними кредитами, так і серед великого бізнесу, який також має великі борги перед банками та контрагентами.

Недосконалі аргументи противників цієї реформи базуються на тому, що частка судових рішень є законними та справедливими, що на сьогодні певним чином «компенсується» майже необов'язковістю їхнього виконання.

Проте можливість оскарження незаконного рішення суду повинна бути гарантована відповідними процесуальними кодексами, регулювання справедливого балансу праводіносин кредитора та боржника держава має вирішувати у законодавчому полі, і всі ці питання не повинні бути на стадії виконання рішення суду.

Зрозуміло, іншу позицію займають ті громадяни, які є стягувачами, та які роками не в силах домогтися отримання присуджених сум. Така неефективна система примусового виконання судових рішень призводить до парадоксальної ситуації, коли вигідніше бути боржником аніж кредитором.

Відповідно до законодавства, необхідно докорінно змінити процедуру виконавчого провадження, скасувавши зайві бюрократичні перепони, вдосконалити процедуру примусового виконання рішень суду та реалізації арештованого майна, автоматизувати дії виконавців, запровадити відкритий Єдиний реєстр боржників, що значно зменшить корупційні складові. Також щодо реформи виконавчої служби переважна більшість фахівців підтримує запровадження змішаної системи органів примусового виконання рішень з введенням інституту приватних виконавців. Для уникнення ризиків зловживань приватними виконавцями введено багатоступеневий контроль за їх діяльністю, який не повинен перешкоджати здійсненню ними професійної діяльності, запроваджено органи самоврядування приватних виконавців.

Дуже важливим чинником є скасування норм про корумпований адміністративний контроль за діяльністю приватних виконавців, який переведений в оскарження всіх дій виконавців у судові органи.

Таким чином, ефективне впровадження цієї реформи повинно залишити в минулому ганебну для нашої держави критику європейських політичних та судових органів про порушення Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо сприяння з боку держави в потуранні невиконанню остаточних та обов'язкових до виконання рішень суду.

Але варто погодитись з деякими критиками, що така реформа значно погіршить становище боржників – фізичних осіб, особливо щодо проблемних іпотечних кредитів. Ця критика, з одного боку є визнання ними великих проблем у зазначеній сфері, а з другого боку, попри їхні пропозиції щодо відмови від реформи, акцентовано увагу на введенні окремих механізмів правового захисту боржників – фізичних осіб.

Таким механізмом захисту, який вже тривалий час існує в «цивілізованих» країнах, законом закріплені процедури реструктуризації боргів фізичних осіб чи визнання їх банкрутами.

Наглядними для розуміння цієї проблеми будуть цифри – згідно з офіційними даними Мін'юсту України у 2018 р. на виконанні органів ДВС знаходилося близько 8 млн виконавчих документів на суму понад 440 млрд грн., а середній відсоток виконання становив 25 %.

Законом «Про виконавче провадження» введена автоматизована система виконавчого провадження, складовою якого є Єдиний реєстр боржників. Усі документи та рішення з виконавчого провадження мають виготовлятися та зберігатися у цій системі. За неможливості втручання у таку систему, її функціонування усуватиме ризики зловживання з боку виконавців та одночасно сприятиме дисципліні їх роботи, особливо враховуючи те, що законом врегульовані строки для здійснення виконавчих дій і прийняття рішень.

Але не тільки сторонам виконавчого провадження потрібно звернути увагу на створення Єдиного реєстру боржників, який буде відкритим. З часу винесення постанови про відкриття виконавчого провадження в ньому буде міститися інформація про боржників, про категорію і підставу стягнення. Сторони з реєстру зможуть взяти інформацію про номер виконавчого провадження, про орган ДВС або приватного виконавця та про засоби зв'язку з ними, а для фізичних осіб та іншого суб'єкта господарювання це буде одним із важливих засобів перевірки добросовісності свого контрагента.

Так, зі статусом державних виконавців в цілому все зрозуміло, а от зрозуміти хто ж такі приватні виконавці, достатньо цікаво. Так, приватним виконавцем є громадянин України, який уповноважений державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, встановленому законом. Також зазначено, що приватний виконавець є суб'єктом незалежної професійної діяльності, на кшталт арбітражних керуючих. Відповідно до положень Податкового кодексу України, ст. 14, п. 14.1 пп. 14.1.226 (яка буде змінена), самозайнята особа – платник податку, який є фізичною особою – підприємцем чи провадить незалежну професійну діяльність, якщо така особа не є працівником у межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності. Незалежна професійна діяльність – це участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою – підприємцем та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб.

Відтак, особи, що забажають стати приватними виконавцями, мають сплачувати податок у розмірі 15 % або 20 % від задекларованої раз на рік суми доходу авансовим платежем.

Але не всі охочі матимуть право стати приватним виконавцем. По-перше, приватним виконавцем може бути громадянин України, не молодший 25 років, який має вищу юридичну освіту ступеня магістра, володіє державною мовою, має стаж роботи у галузі права після отримання диплома магістра не менше двох років та склав кваліфікаційний іспит. Відповідно до закону, приватним виконавцем не може бути особа, що не відповідає зазначеним вимогам. По-друге, не може бути приватним виконавцем особа, яка визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною. По-третє, особа яка має не зняту або не погашену в установленому законом порядку судимість та яка скоїла корупційне правопорушення або порушення, пов'язане з корупцією, – протягом трьох років з дня скоєння. В-четвертих, особа, якій за порушення вимог законодавства анульовано свідоцтво про право на зайняття нотаріальною або адвокатською діяльністю, здійснення діяльності приватного виконавця або арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), – протягом трьох років з дня прийняття відповідного рішення. По-п'яте, звільнена з посади судді, прокурора, співробітника правоохоронного органу, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування у зв'язку з неналежним виконанням такою особою службових обов'язків, – протягом трьох років з дня такого звільнення. Отже, законодавець заздалегідь подбав про «обліку морале» потенційних приватних виконавців та й не тільки. Так, приватний виконавець під час здійснення своєї діяльності не може займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту та роботи в органах Асоціації приватних виконавців України) або підприємницькою діяльністю [2].

С. В. Ромашкин, доцент

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

Кафедра конституционного права и правосудия

Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

e-mail: romashkinsv@ukr.net

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЧАСТНОГО ИСПОЛНИТЕЛЯ ОТНОСИТЕЛЬНО ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛНЕНИЯ РЕШЕНИЙ СУДА В УКРАИНЕ

Резюме

В статье рассмотрены вопросы реформирования системы органов принудительного исполнения решений суда, повышения эффективности процесса исполнения решений суда, а также введение деятельности частного исполнителя. Освещены особенности работы частного исполнителя в отношении его мотивации, ограничения видов исполнительных документов, которые могут исполнять частные исполнители и т.д. Обращено внимание, что нужно провести соответствующие изменения, в частности проведение реорганизации системы исполнения решений суда и повышение эффективности исполнительного производства.

Ключевые слова: частные исполнители, принудительное исполнение решений суда, судебные решения, государственная исполнительная служба.

S. V. Romashkin, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor

Odessa I. I. Mechnikov National University

the Department of Constitutional Law and Justice

Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

e-mail: romashkinsv@ukr.net

PROFESSIONAL PRACTICE OF THE PRIVATE EXECUTOR AS A MEANS OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF ENFORCEMENT OF JUDGMENTS IN UKRAINE

Summary

The article is devoted to the study about the reform of the system of compulsory execution judgments of the court increasing the efficiency of the process of execution of court judgments, as well as the introduction of the work of a private executor. The features of the private contractor's activity are highlighted in relation to his motivation, restrictions on the categories of executive documents that can be executed by private executors, etc. In addition, the article highlighted that it is necessary to make appropriate changes, in particular, the implementation of the reorganization of the system for the execution the judgments of the court in the context of increasing the efficiency of enforcement proceedings.

The presence of private performers does not mean the self-exclusion of the state from the scope of implementation of decisions of public authorities and in this case the state exercises control and regulation through licensing, professional liability insurance, certification, guarantees protection in case of violation of the rights and legitimate interests of the executor.

Our research serves as a basis for the development of new approaches to the creation of state policy in the area of enforcement, which contribute to the proper formation of the relevant regulatory framework, as well as for the successful solution of the existing issues relating to the development of an enforcement mechanism of judgments of jurisdictional authorities in Ukraine.

Therefore, to solve all this problems, it is expedient to codify the norms concerning enforcement proceedings into a single Code of Enforcement Proceedings, which should regulate the status of public and private executors, the system and structure of executive services; tasks, principles, forms and functions of their activity; relations with public authorities and law enforcement agencies of Ukraine and abroad, corporate and private organizations; methods and means of governmental, ministerial, public control, as well as prosecutorial supervision; application of technical means; involvement of experts and other specialists in carrying out executive actions; the order and volume of logistical, financial and personnel support; delineation of legal and social protection.

Keywords: private executors, enforcement, judgment, executive service.